

Odpovědnost v právu životního prostředí

JUDr. Jana Tkáčiková, Ph.D.

System odpovědnost i v právu životního prostředí

Od odpovědnost za přestupky

Od odpovědnost za trestné činy

Povinnost nahradit újmu (závazky z deliktů)

Od odpovědnost za ekologickou újmu

K čemu
směřuje
uplatňování
odpovědnost
i v právu
životního
prostředí?

Prevence

Trestání

- Správní tresty a tresty
 - Represivní funkce

Náprava

- Opatření k nápravě
 - Restituční a kompenzační funkce

Náhrada

- Nahrazení újmy (škody)
 - Restituční, kompenzační a satisfakční funkce

Právní rámeček odpovědnost v právu životního prostředí

Odpovědnost za přestupky

- Zákon o odpovědnosti za přestupky
- Zákon o některých přestupcích
- Složkové předpisy

Odpovědnost za trestné činy

- Trestní zákoník
- Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob

Povinnost nahradit újmy (závazky z deliktů)

- Občanský zákoník
- Zvláštní ustanovení složkových předpisů

Odpovědnost za ekologickou újmu

- Zákon o životním prostředí
- Zákon o předcházení ekologické újmě a její nápravě
- Nápravná opatření dle složkových předpisů

Přestupek nebo trestný čin?

- Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že
 - zničí zvláště chráněné rostliny zařazené do kategorie ohrožených buď přímo nebo způsobí jejich úhyn nedovoleným zásahem do jejich životního prostředí,
 - § 87 odst. 2 písm. b) ZOPK
 - zničí zvláště chráněnou rostlinu kriticky nebo silně ohroženého druhu nebo způsobí její úhyn zásahem do jejího životního prostředí
 - § 87 odst. 3 písm. c) ZOPK
- Kdo z hrubé nedbalosti poruší jiný právní předpis tím, že usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, opakovaně doveze, vyveze nebo proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje nebo sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu ve větším rozsahu než dvaceti pěti kusů nebo jedince kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.
 - § 300 TZ

HRUBÁ NEDBALOST = přístup pachatele k požadavku náležitě opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným zákonem.

Vztah odpovědnost i za přestupky a trestné činy

- Subsidiarita trestní represe a princip *ultima ratio*
- Překážka věci rozhodnuté (litispendence) s účinkem *ne bis in idem*

Trestní odpovědnost ve věcech ochrany životního prostředí

Trestné činy proti životnímu prostředí (hlava VIII TZ)

- Obecné skutkové podstaty
 - Poškození a ohrožení životního prostředí
 - Úmyslné
 - Nedbalostní
- Speciální skutkové podstaty

Související trestné činy

- Trestné činy obecně ohrožující
 - Např. obecné ohrožení, poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení, nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky, jaderného materiálu, nedovolená výroba a jiné nakládání s jedy
- Trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby
- Trestné činy proti majetku
 - Např. poškození cizí věci, zneužívání vlastnictví
- Trestné činy proti zdraví
 - Např. ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty

Trestné činy
proti
životnímu
prostředí:
speciální
skutkové
podstaty

Základy trestní odpovědnost

Zásada zákonnosti a zásada subsidiarity trestní represe

- Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Trestný čin

- protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně
- k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že stačí zavinění z nedbalosti.
- Přečin vs. zločin
 - všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let

Trestní
odpovědnost
právnických
osob

Souběh odpovědnost i

- např. *Uložením povinnosti uvedení do původního stavu či náhradního opatření není dotčena povinnost náhrady škody podle jiných předpisů ani možnost postihu za přešupek nebo protiprávní jednání či trestný čin. (§ 86 ZOPK)*

Druhy odpovědnost i

Subjektivní odpovědnost

- Zaviněné porušení právní povinnosti
 - Exkulpace (vyvinění)

Objektivní odpovědnost

- Protiprávní jednání/stav bez ohledu na zavinění
 - Liberace (vis maior)

Prvky (předpoklady) právní odpovědnosti

- **Subjekt**

- Fyzické osoby – Podnikající fyzické osoby – Právnícké osoby
- Způsobilost k protiprávnímu jednání (deliktní způsobilost)
 - Věk, psychický stav, přičetnost, přičitatelnost

- **Objekt**

- Právnem chráněný zájem
- Veřejný zájem – Soukromý zájem
 - charakter deliktu

- **Subjektivní stránka**

(psychický vztah subjektu k protiprávnímu jednání a jeho následkům)

- Motiv/pohnutka – Zavinění (složka vědění a vůle)
- Úmysl (přímý a nepřímý)
- Nedbalost (vědomá/hrubá a nevědomá)

- **Objektivní stránka**

- Protiprávní jednání (konání i opomenutí) ↔ příčinná souvislost ↔ škodlivý následek
- Protiprávní stav
- Okolnosti vylučující protiprávnost jednání (nutná obrana, krajní nouze)

Odpovědnost t za přestupky

Retrospektivní pojetí

- Povinnost strpět následky, tj. SANKCI za porušení primární právní povinnosti

Vymezení

- Právní předpisy na úseku ochrany životního prostředí
 - Zvláštní skutkové podstaty přestupků
- Zákon o některých přestupcích
 - Obecné skutkové podstaty přestupků
- Přestupkový zákon
 - Základy odpovědnosti
 - Řízení o přestupcích
- Správní řád
 - Procesní subsidiarita

Přestupek

Subjekt =
pachatel

Osobní působnost přestupkového zákona (§ 4 PZ)

Fyzická osoba

- Věk, přičetnost

Fyzická osoba podnikající

- Přímá souvislost s podnikáním

Právnícká osoba

- Přičitatelnost jednání fyzické osoby

Zvláštní subjekt

- Zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení vyžadované zákonem
 - Např. provozovatel, vlastník, osoba oprávněná

Pachatel přestupku

Spolupachatelství

- Společné jednání naplňující znaky skutkové podstaty přestupku
 - Současně probíhající nebo na sebe navazující
 - Nepřímý úmysl v případě spolupachatelství dvou FO
 - Využitelnost v aplikační praxi?
 - Spoluvlastnictví, smluvní vztah

Nepřímý pachatel (§ 13 odst. 2 a 3)

Organizátor, návodce, pomocník

- Pachatelem přestupku, stanoví-li tak zákon

Fyzická osoba a zavinění

K ODPOVĚDNOSTI FYZICKÉ OSOBY ZA PŘESTUPEK SE VYŽADUJE ZAVINĚNÍ.

- Úmysl přímý
 - chtěl svým jednáním porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem
- Úmysl nepřímý
 - věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, a pro případ, že jej poruší nebo ohrozí, s tím byl srozuměn.
- Nedbalost vědomá
 - věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že tento zájem neporuší nebo neohrozí
- Nedbalost nevědomá
 - nevěděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl

POSTAČÍ ZAVINĚNÍ Z NEDBALOSTI, NESTANOVÍ-LI ZÁKON VÝSLOVNĚ, ŽE JE TŘEBA ÚMYSLNÉHO ZAVINĚNÍ.

Právnícká osoba a přičitatelnost jednání

Právnícká osoba je pachatelem,

- jestliže k naplnění znaků přestupku došlo jednáním fyzické osoby, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě a která porušila právní povinnost uloženou právnické osobě,
- a to při činnosti právnické osoby, v přímé souvislosti s činností právnické osoby nebo ku prospěchu právnické osoby nebo v jejím zájmu.

Za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje

- a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu,
- b) jiný orgán právnické osoby nebo jeho člen,
- c) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění úkolů vyplývajících z tohoto postavení,
- d) fyzická osoba, která plní úkoly právnické osoby,
- e) fyzická osoba, kterou právnická osoba používá při své činnosti, nebo
- f) fyzická osoba, která za právnickou osobu jednala, jestliže právnická osoba výsledku takového jednání využila.

Odpovědnost právnické osoby za přestupek není podmíněna zjištěním konkrétní fyzické osoby, která se považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě.

Fyzická osoba podnikající

Podnikající fyzická osoba je pachatelem,

- jestliže k naplnění znaků přestupku došlo při jejím podnikání nebo v přímé souvislosti s ním a podnikající fyzická osoba svým jednáním porušila právní povinnost, která je uložena podnikající fyzické osobě nebo fyzické osobě.
- jestliže k naplnění znaků přestupku došlo jednáním fyzické osoby, která se za účelem posuzování odpovědnosti podnikající fyzické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné podnikající fyzické osobě, a která při podnikání dané osoby, nebo v přímé souvislosti s ním anebo ku prospěchu této podnikající fyzické osoby nebo v jejím zájmu porušila právní povinnost, která je uložena podnikající fyzické osobě nebo fyzické osobě.

Za osobu, jejíž jednání je přičitatelné podnikající fyzické osobě, se za účelem posuzování odpovědnosti podnikající fyzické osoby za přestupek považuje

- a) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění úkolů vyplývajících z tohoto postavení,
- b) fyzická osoba, která plní úkoly podnikající fyzické osoby,
- c) fyzická osoba, kterou podnikající fyzická osoba používá při své činnosti, nebo
- d) fyzická osoba, která za podnikající fyzickou osobu jednala, jestliže podnikající fyzická osoba výsledku takového jednání využila.

Liberační důvody a jejich meze

Kácení dřevin dle ZOPK

Přestupku se dopustí ten, kdo poškodí nebo bez povolení pokácí dřevinu rostoucí mimo les.
...ten, kdo držel pilu...

V praxi je za odpovědný subjekt často považován ten, kdo deliktně významné jednání fakticky provedl.

NSS 10 As 225/2016 - 57

Odpovědnost za přestupek: subjekt

Odpovědností právnické osoby za přestupek není dotčena odpovědnost za přičitatelný přestupek fyzických osob a odpovědností za přestupek těchto fyzických osob není dotčena odpovědnost právnické osoby za přestupek.

Odpovědnost právnické osoby za přestupek přechází na jejího právního nástupce.

- Možnost zakázat přeměnu, zrušení nebo zánik právnické osoby (§ 84 PZ)

Odpovědnost podnikající fyzické osoby za přestupek přechází v případě její smrti na osobu, která pokračuje v její podnikatelské činnosti.

Přestane-li podnikající fyzická osoba, která je pachatelem, být podnikatelem, její odpovědnost za přestupek nezaniká.

Odpovědnost za přestupek zaniká smrtí fyzické osoby.

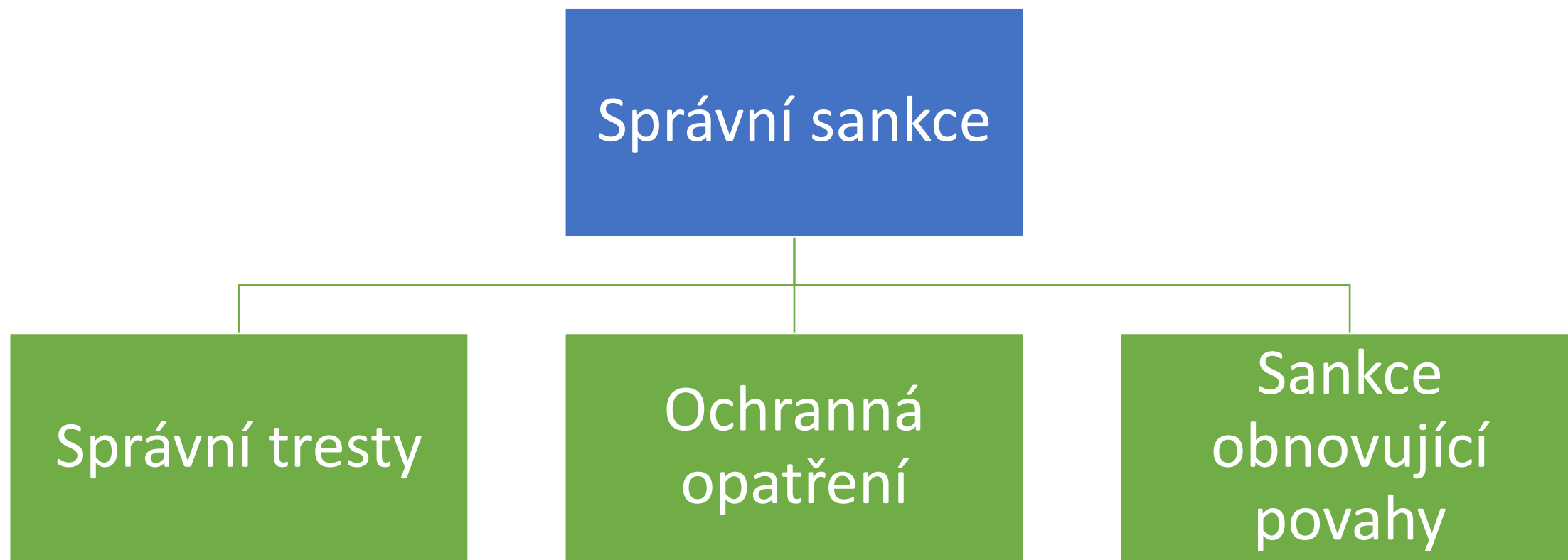

Pokračující a trvající přestupek

- Pokračováním v přestupku se rozumí takové jednání, jehož **jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují skutkovou podstatu stejného přestupku**, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení, blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku. (§ 7 PZ)
- Trvající přestupek je takový přestupek, jehož znakem je jednání pachatele spočívající ve **vyvolání a následném udržování protiprávního stavu** nebo jednání pachatele spočívající v udržování protiprávního stavu, který nebyl pachatelem vyvolán. (§ 8 PZ)

Správní orgán je v určitých případech pokračujícího deliktu (například opakující se drobné krádeže, kontinuální znečišťování atd.) schopen zjistit toliko dobu, po kterou docházelo k protiprávnímu jednání (respektive časové vymezení jednotlivých dílčích útoků), a související celkové škodlivé následky, reálně ale nemůže prokázat details každého dílčího útoku

Správní tresty vs. správní sankce

Správní tresty

Napomenutí

- nelze uložit spolu s pokutou

Pokuta

Zákaz činnosti

- jen tehdy, je-li to stanoveno zákonem

Propadnutí věci nebo náhradní hodnoty,

- pouze tehdy, jde-li o věc náležející pachateli.

Zveřejnění rozhodnutí o přestupku,

- lze uložit právnické nebo podnikající fyzické osobě, stanoví-li tak zákon

Zásady pro
ukládání
správních
trestů

Zásady pro
ukládání
správních
trestů

Zásady pro ukládání správních trestů

projednaných ve společném řízení

nejpřísněji trestný

společně projednávány

sazbě

pokutu ve vyšší

Zásady pro
ukládání
správních
trestů

Zásady pro
ukládání
správních
trestů:
zvláštní
právní
úprava

Zákaz
činnosti v
zákoně č.
246/1992
Sb.

Zásady pro
ukládání
správních
trestů:
zvláštní
právní
úprava

Propadnutí věci

Odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů

- *Orgán ochrany přírody může nedovoleně držené jedince zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a ptáků odebrat. Odebrat může i jedince zvláště chráněných rostlin a živočichů nebo rostlin a živočichů chráněných podle mezinárodních úmluv, pokud držitel takového jedince neprokáže jeho původ podle § 54 odst. 1 nebo je-li obchod s nimi omezen nebo zakázán podle mezinárodních úmluv. V případě odebrání na základě zvláštního předpisu se toto ustanovení nepoužije.*

Propadnutí týraného zvířete

může obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhodnutím uložit, jestliže týrané zvíře náleží pachateli přestupku a je důvodná obava, že pachatel přestupku

- *bude v týraní zvířete pokračovat, zejména, jde-li o pachatele, který byl za týraní zvířete v posledních 3 letech potrestán za přestupek nebo odsouzen, nebo*
- *neposkytne týranému zvířeti péči, kterou vyžaduje jeho zdravotní stav.*

Ochranná opatření

Právní následky odpovědnosti za přestupky

- Netrestní charakter, preventivní a protektivní působení

Omezující opatření

- ?zvláštní opatření na ochranu zvířat proti týrání (§ 28a)?

Zabrání věci nebo náhradní hodnoty

- *Vlastníkem zabrané věci se stává stát.*
- *O zabránění věci nelze rozhodnout, uplynulo-li od jednání majícího znaky přestupku 5 let. § 53 PZ*
- *např. Nebylo-li uloženo propadnutí týraného zvířete podle § 27b a týrané zvíře náleží osobě, kterou nelze za přestupek stíhat, lze rozhodnout o zabránění týraného zvířete. § 27c zákona č. 246/1992 Sb.*

Zánik odpovědnost i za přestupky

Promlčecí doba

- Důsledky prekluze, přihlíží se z úřední povinnosti
- Zánik trestnosti nikoliv škodlivých následků
 - Prostor pro uplatnění opatření k nápravě

Jednoroční nebo tříletá

- Počátek běhu = den následující po spáchání přestupku/ukončení jednání
- Hmotněprávní
- Přerušení běhu = tříletá nebo pětiletá maximální objektivní promlčecí doba

- *Otázka, zda se jedná o pokračující nebo trvající přestupek, nemá vliv na závěr o tom, že se stěžovatelé uvedeného přestupku dopustili. Vymezení jednání stěžovatelů coby trvajícího či pokračujícího přestupku má význam zejména z hlediska časového ohraničení deliktního jednání.*

Jiné správní sankce netrestního charakteru

- V rámci výkonu kontroly a dozoru
- Opatření k nápravě
- Zákaz/omezení škodlivé nebo ohrožující činnosti
 - až do doby odstranění nedostatků, popřípadě jejich příčin
- *Orgán ochrany přírody je oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat. § 66 odst. 1 ZOPK*

Ekologická újma I a zákon o životním prostředí

Ekologická újma je ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.

- Dvojitá příčinná souvislost

Uplatňování odpovědnost za ekologickou újmu

- Každý, kdo poškozením životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu,
 - je povinen obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části.
 - Není-li to možné nebo z vážných důvodů účelné, je povinen ekologickou újmu nahradit jiným způsobem (náhradní plnění);
 - není-li to možné, je povinen nahradit tuto újmu v penězích.
- O uložení povinnosti rozhodne příslušný orgán státní správy.
- Oprávněným ze způsobené ekologické újmy je stát.

Ekologická újma III a složkové právní předpisy

Zákon o vodách § 42

- Opatření k nápravě závadného stavu
 - nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárie

Zákon o ochraně přírody a krajiny § 86

- Odstranění následků neoprávněných zásahů
 - poškození, zničení nebo nedovolená změna části přírody a krajiny chráněné dle zákona

Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu § 3c

- Opatření k nápravě k odstranění závad vzniklých porušením povinností
- Opatření k nápravě závadného stavu vzniklého neplněním podmínek jimi vydaných souhlasů

Zákon o lesích § 51

- Opatření k odstranění zjištěných nedostatků

Lázeňský zákon § 39

- Odstranění zjištěných závad při využívání zdrojů, v ochranných pásmech a na území lázeňských míst

Ekologická újma v praxi

- http://www.ekomonitor.cz/sites/default/files/filepath/prezentace/3_ing._sarka_mikundova.pdf

Kácení
dřevin a
povinnost
nahradit
škodu dle
OZ

<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/nahrada-skody-a-nahrada-ekologicke-ujmy/>

Občanský
zákoník a
povinnost
nahradit
škodu/újmu

Povinnost
nahradit
škodu/újmu

Sousedská
práva a
náhrada
škody/újmy

<https://www.euro.cz/byznys/energetici-porazili-lesy-spor-o-22-tisic-muze-rozhodnout-o-stovkach-milionu-1367500>

Specifika povinnosti nahradit škodu v právu životního prostředí

Zvláštní právní úprava

- Subsidiární použitelnost občanského zákoníku

Horní zákon § 36 an.

- Důlní škody
- Způsobené na hmotném majetku, i ztráta povrchové a podzemní vody

Atomový zákon (18/1997) § 32 an.

- Jaderné škody

Zákon o myslivosti § 52 an.

- Škoda způsobená zvěří a na zvěři

Zákon o vodách § 31

- ztrátu podzemní vody nebo podstatné snížení možnosti odběru ve zdroji podzemních vod, popřípadě zhoršení jakosti vody v něm v důsledku provozní činnosti

Zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon o rybářství

Děkuji za
pozornost

...